

Першому проректору ХДЗВА
Кібкало Д.В.
Кафедра епізоотології та
ветеринарного менеджменту

Історія розвитку наукової школи епізоотологів ХДЗВА

Харків - 2018

Історія розвитку наукової школи епізоотологів ХДЗВА

Кафедра епізоотології є однією з найстаріших кафедр інституту. Викладання епізоотології як самостійного курсу було розпочато ще у 1805 році кафедрою скотолікування на медичному факультеті Харківського університету. Курс викладався професором Ф.В. Пільгером та мав мету вивчення пошесних хвороб тварин. За ініціативою Ф.В. Пільгера на основі кафедри худоболікування була створена кафедра епізоотології з ветеринарною поліцією, що відповідає її задачам.

Епізоотологічний напрямок завжди був найважливішим в діяльності нашого навчального закладу: навіть його організація була зв'язана в першу чергу з необхідністю науково обґрунтованої боротьби з епізоотіями в Україні. Вже перший директор Харківського ветеринарного училища проф. Н.Д. Галицький був визначним епізоотологом європейського рівня, який встановив походження чуми великої рогатої худоби в Україні і з моменту заснування нашого закладу (1851 рік) читав курс «Вчення про пошесні хвороби», з якого народилися дві дисципліни: епізоотологія та бактеріологія. У 1881 році проф. А.А. Раєвський створив найперші вказівки з вивчення інфекційних хвороб свійських тварин, які стали базовим підручником для студентів ветеринарної медицини. Професор А.А. Раєвський викладав епізоотологію на медичному факультеті Харківського університету з 1881 до 1895 року. У 1905 році для кафедри епізоотології було збудовано окреме приміщення.

За підтримкою директора Харківського ветеринарного інституту (ХВІ) А.А. Раєвського Л.С. Ценковський винайшов методичні підходи і розробив оригінальну вакцину проти сибірки. Ефективність протисибіркових щеплень була настільки разючою, що незабаром на кошти Міністерства державного майна при кафедрі епізоотології ХВІ професор А.А. Раєвський створив спеціальну лабораторію з виготовлення протисибіркових вакцин. Ця лабораторія відіграла визначну роль у впровадженні ефективних заходів боротьби з сибіркою у Східній Європі.

Приготування вакцин, розробка найактуальніших проблем боротьби з чумою великої рогатої хвороби, сапом, сибіркою, популяризація наукових досягнень в галузі боротьби з інфекційними захворюваннями сприяли позитивним змінам у відношенні урядових та земських закладів і всього суспільства не тільки до ХВІ, але й до ветеринарної справи в цілому. Лабораторія розгорнула плідну працю з впровадження вакцин у практику боротьби з сибіркою і вже через кілька років земства різних губерній почали засновувати власні бактеріологічні лабораторії у вигляді філій та відділень ХВІ.

Отже епізоотологи нашого закладу були тим осередком, навколо яких в країні і взагалі в Східній Європі почалася докорінна перебудова ветеринарної справи. Наприкінці 19-го сторіччя, завдяки науковим досягненням у галузі епізоотології, ХВІ став регіональним світовим центром ветеринарної освіти і реформування протиепізоотичних заходів.

В бактеріологічній лабораторії, що була базовою для кафедри епізоотології, працювали майбутні визначні епізоотологи та мікробіологи - І.О. Гордзяловський (з 1916 до 1919 був завідувачем кафедри епізоотології), Д.Ф. Конєв (з 1904 року директор цієї лабораторії, автор вакцини та сироватки проти бешихи), А.В. Дедюлін (згодом професор бактеріології та м'ясознавства, фахівець з серодіагностики та епізоотології сапу коней), з 1919 до 1922 року був завідувачем кафедри епізоотології ХВІ, а з 1922 до 1925 року - професор М.Д. Аггалі, який удосконалив технологію масових щеплень («кран Аггалі»).

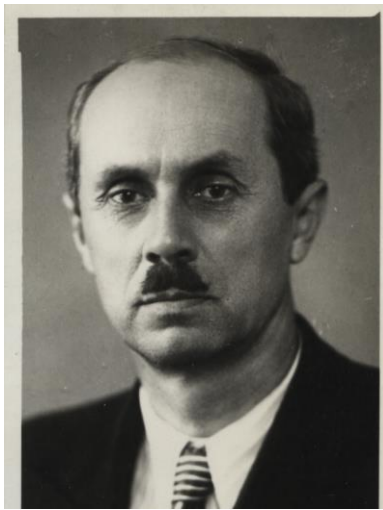
У бактеріологічній лабораторії під керівництвом професора Д.Ф. Конєва проведено цикл капітальних досліджень з отримання вакцини проти віспи (каприна) яка використовувалась для масових щеплень овець в Україні, а також розробив принципи отримання високоефективних вакцин та сироватки проти бешихи.

Після професора М.Д. Аггалі з 1926 до 1931 року завідувачем був професор П.А. Іванов – засновник школи епізоотологів.

П.А. Іванов,
засновник школи
епізоотологів ХВІ

Найбільш яскравими представниками цієї школи були професори І.І. Лукашов, М.Г. Нікітін, В.І. Ротов.

*Лукашов І.І. Зав.
кафедрою епізоотології
з інфекційною клінікою з
1931 до 1970р.*

З 1931 до 1970 року на посаді завідувача кафедри епізоотології з інфекційною клінікою працював **Іван Іванович Лукашов**, який в 1926 р. закінчив Харківський ветеринарний інститут (ХВІ) і працював ординатором інфекційної клініки і в тому ж році був прийнятий до аспірантури на кафедру епізоотології. Підготовка аспірантів при кафедрі велась з 1926 р. У 1929 р. І.І. Лукашов отримав звання наукового співробітника кафедри і зарахований на посаду асистента кафедри. З 1930 р. – доцент кафедри епізоотології, а з 1931р. – професор, завідуючий кафедрою епізоотології з інфекційною клінікою.

У 1940 році І.І. Лукашов захистив докторську дисертацію з вивчення епізоотології туберкульозу коней і став професором. Під час німецької окупації був евакуйований з м. Харкова, працював професором, зав. кафедрою паразитології у Саратовському ветеринарному інституті до вересня 1942 року. З 1942 р. до 1944 р. завідував кафедрою терапії і діагностики на ветеринарному факультеті Киргизького сільськогосподарського інституту. У лютому 1944 р. знову повернувся у ХВІ на посаду професора, завідуючого кафедрою епізоотології. У 1948 році йому було присвоєно звання Почесного діяча науки УРСР, а у 1956 році його було обрано член-кореспондентом ВАСГНІЛ.

Професор І.І. Лукашов - автор першого українського підручника з епізоотології, який став класикою ветеринарних підручників радянського періоду. Він впровадив у навчальну програму епізоотології вивчення трьох розділів: загальної епізоотології, спеціальної епізоотології, організації ветеринарної справи; удосконалив навчальну та виробничу практику з епізоотології, що була націлена на закріплення знань студентів, що були набуті під час лекційних та лабораторно-практичних занять; надав нового імпульсу роботі спецлабораторії при кафедрі епізоотології.

І.І. Лукашовим створено школу епізоотологів. Під час своєї педагогічної роботи професор Лукашов І.І. виконував різноманітні науково-дослідні тематики з епізоотології, яка мала як наукове, так і велике практичне значення у справі боротьби з заразними захворюваннями тварин в Україні. Професор Лукашов І.І. був постійним консультантом Міністерства сільського господарства України з різних питань, що були пов'язані із заходами з профілактики і боротьби з заразними хворобами тварин.

Під керівництвом професора І.І. Лукашова розроблені і впроваджені у виробництво методи діагностики і лікування при енцефаломієліті, токсикозах, туберкульозі коней, бешисі, хворобі Ауески, атрофічному риніті і віспі свиней; туберкульозі великої рогатої худоби і птиці. За період наукової та педагогічної діяльності проф. І.І. Лукашовим опубліковано більше 150 наукових робіт. Під його керівництвом підготовлено та захищено 4 докторські дисертації (В.І. Ротов, 1958; І.А. Ізмайлов, 1964; М.Г. Нікітін, 1964; Г.В. Дунаєв, 1972) та 23 кандидатські дисертації.

У період з 1957 до 1962 року кафедра епізоотології працювала над спеціальними (захисними) тематиками Міністерства сільського господарства СРСР: №3/7 "Випробування різних антибіотиків, нових бакпрепаратів та хіміопрепаратів для профілактики, і терапії тварин при сибірці та хворобі Ауески"; №7/7 "Створення високоефективної (хімічної) вакцини проти

сибірки"; (спільно з професором М.В. Рево); 7/20 "Випробування ефективності існуючих біопрепаратів проти особливо небезпечних хвороб при аерогенному зараженні тварин"; №8/24 "Вивчення епізоотології хвороби Ауески" та іншими. І.І. Лукашова нагороджено урядовими нагородами: двома орденами «Знак Почёта», «Орденом Трудового Красного знамени», і медаллю «За доблесний труд» у Великій Вітчизняній війні.

*Нікітін М.Г.
Зав. кафедрою
епізоотології з 1970 до
1980 р.*

У 1970 році завідувачем кафедри став професор **Михайло Григорович Нікітін**, учень І.І. Лукашова. Після закінчення Харківського ветеринарного інституту у 1938 році його запросили працювати асистентом на кафедру епізоотології ХВІ. Одночасно з навчальним процесом він займався і науково-дослідною роботою.

За завданням наркомзема СРСР Михайло Григорович восени 1941 р. займається евакуацією майна інституту в східні райони країни. У Чкаловській області Михайло Григорович, одночасно з проведенням великої роботи з профілактики інфекційних хвороб тварин, керував школою з підготовки ветфельдшерів.

Після звільнення м. Харкова Нікітіна М.Г. у 1944 р. викликають у Харківський ветеринарний інститут, де він спільно із співробітниками працює над відновленням зруйнованого фашистами господарства і одночасно веде науковий пошук.

У 1947 р. Михайло Григорович підготував і захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата ветеринарних наук; а у 1964 р. - на здобуття вченого ступеня доктора ветеринарних наук. При цьому особливий внесок він у розробку заходів боротьби з хворобою «Ауески» на Україні. Ним написано і опубліковано більше 90 наукових робіт, розроблена і впроваджена інструкція методів боротьби з хворобою Ауески.

Ротов В'ячеслав Іванович працював на кафедрі епізоотології з 1930 року. Під керівництвом професора Лукашкова І.І. у 1936 році захистив кандидатську дисертацію, а у 1958 році – докторську на тему «Діагностика туберкульозу птахів і заходи боротьби з ним». За результатами досліджень написав монографію «Туберкульоз птахів». У 1960 р. ВАК СРСР присвоїла Ротову В.І. вчене звання професора кафедри епізоотології, а у 1961 р. призначили завідуючим кафедрою мікробіології ХЗВІ.

Панікар Ігор Іванович на кафедрі епізоотології працював з 1971 року до 1981 року.

Дисертацію на ступінь доктора ветеринарних наук захистив у 1979 році за темою "Вірусний гепатит каченят, заходи боротьби і профілактики". Панікар І.І. вперше в Україні (і СРСР) одержав вакцинний штам вірусу гепатиту качок «ЗМ», з якого на біофабриках готується вірус-вакцина. За цей біопрепарат він зі співавторами був нагороджений Державною премією УРСР. Панікар І.І. опублікував 228 робіт, з них – шість підручників і практикумів, вісім рекомендацій.

З 1980 до 1990 року кафедру очолював ректор ХЗВІ, доцент **Євген Петрович Наймитенко** - під керівництвом І.І. Лукашкова він захистив кандидатську дисертацію на тему: «Вивчення антигенної структури і ендотоксинів патогенних лептоспір», Е.П. Наймитенко викладав на кафедрі епізоотології з 1970 до 1990 року. Він є автором 4-х монографій, більш як 40 наукових робіт.

У квітні 1990 р на посаду зав. кафедрою епізоотології, організації та економіки ветеринарної справи було обрано доцента (з 1991р. - професор) **А.А. Заволоку**. У 1991 році А.А. Заволока захистив докторську дисертацію «Діагностика, профілактика гемодепресивних і імунодепресивних станів при інфекційній патології». В цьому ж році йому було надано звання професора.

З 1998 року до теперішнього часу на кафедрі працює професор **Віктор Андрійович Кочмарський**, який у 2003 році захистив дисертацію на отримання наукового ступеню доктора ветеринарних наук, а у 2004 році

отримав звання професора. Він опублікував більше 100 наукових праць, має 2 авторських свідоцтва і 8 патентів.

З 2002 року до липня 2004 р. завідуючим кафедрою працював ст. науковий співробітник, доцент Бузун Андрій Ігоревич, який в теперішній час працює в ННЦ ІЕКВМ.

У травні 2001 року в ХЗВІ була створена кафедра ветеринарного менеджменту для реалізації європейської програми «Темпус» під назвою «Реформи ветеринарної освіти у Харкові. Україна» і підготовки лікарів ветеринарної медицини для роботи в умовах ринкової економіки.

Завідуючим кафедрою на конкурентній основі був обраний ректор ХДЗВА, професор кафедри епізоотології **Головко Валерій Олексійович**,

Головко Валерій Олексійович,
доктор ветеринарних наук, професор,
академік Національної академії
аграрних наук України, Заслужений
діяч науки і техніки України.

З 2002 року на кафедрі почалась перебудова навального процесу у відповідності до вимог Євросоюзу за планом "Tempus-Projekt» (Германія-Нідерланди). Відроджуються традиції клінічного виховання студентів, щеплення їм практичних навичок протиепізоотичної роботи у вогнищах інфекційних захворювань. Розробляється науково-навчально-методична база підготовки лікарів-інфекціоністів, які націлені на лікування інфекційно-хворих тварин в інфекційних клініках та стаціонарах ; у віваріях, манежах, аудиторіях для проведення лабораторних практикумів створюються умови для оволодіння студентами базовими знаннями через власний досвід, набутий при роботі з інфекційно хворою твариною, імітаційними моделями інфекційних захворювань та польових матеріалів.

У зв'язку з об'єднанням кафедри епізоотології з кафедрою ветеринарного менеджменту (липень, 2004 р.) завідуючим створеної кафедри епізоотології та ветеринарного менеджменту став доктор ветеринарних наук, професор, член-кореспондент УААН Головка В.О.

Головка Валерій Олексійович після закінчення ХВІ свою трудову діяльність почав ветлікарем колгоспу ім. Свердлова Яковлевського району Белгородської області. Після служби в армії повернувся до улюбленої роботи тепер уже в радгосп «Дергачівський» Харківської області.

З 1974 р. працював старшим ветлікарем Харківського обласного управління сільського господарства, з 1977р. – у спеціалізованому тресті «Харківживотноводпром», з 1980 р. – на партійно-господарській роботі. У 1990 р. призначений директором Інституту шовківництва УААН, м. Мерефа, з 2001 р. – ректор ХДЗВА.

У 1988 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Острые респираторные заболевания в промышленном скотоводстве: эпизоотология, профилактика и меры борьбы.» , а у 1996 році – докторську дисертацію на тему: «Стійкість шовковицького та дубового шовкопрядів до хвороб і несприятливих факторів середовища». У 1999 р. він був обраний членом-кореспондентом УААН, а в 2005 році – академіком УААН.

В.О. Головка є засновником абсолютно нового напрямку у науці - ним і його учнями були створені основи інфекційної патології шовкопрядів і механізм їх імунітету, розроблені нові системи підтримання їх резистентності до несприятливих умов навколишнього середовища, розроблені і впроваджені у виробництво засоби і методи діагностики, профілактичного оздоровлення об'єктів шовківництва. Ці напрямки отримали визнання на міжнародному рівні.

Під керівництвом В.О. Головка в Інституті шовківництва виконані роботи, які є першими в світовій практиці шовківництва – комплексні дослідження з розробки технологічних та прикладних основ промислового та племінного шовківництва.

В.О. Головка успішно працював і продовжує плідно працювати у напрямку профілактики і боротьби з інфекційними хворобами тварин. Він є генерал-лейтенантом ветеринарної служби України.

Під керівництвом В.О. Головка сформувалась і продовжує розвиватись школа епізоотологів. Науковий напрямок – удосконалення методів діагностики, профілактики і боротьби з інфекційними хворобами тварин. Тематика науково-дослідної роботи кафедри витікає з запитів виробництва. У виробничій сфері кафедра надає науково-консультативну та лікувально-профілактичну допомогу господарствам України.

Головка В.О. - автор понад 326 науково-методичних праць, у тому числі 16 монографій, 8 підручників, 7 довідкових посібників, 20 методичних рекомендацій, 31 патентів та авторських свідоцтв на винаходи.

Під науковим керівництвом В.О. Головка підготовлено 4 доктори та 14 кандидатів наук. У теперішній час керує підготовкою 2-х докторантів і 4-х аспірантів.

За сумлінну працю В.О. Головка нагороджено орденом «Знак Пошани», орденом «Святої Софії», знаком «Відмінник аграрної освіти і науки», золотим знаком Платона. У 2003 році В.О.Головку присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України", а 22 листопада 2007 року – почесне звання академіка УААН. За заслуги перед Українським народом, вагомий особистий внесок у розвиток аграрної науки, підготовку висококваліфікованих спеціалістів, багаторічну плідну науково-педагогічну діяльність і високий професіоналізм у 2009 році В.О.Головка нагороджений Почесною Грамотою Верховної Ради України і Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України.

У складі кафедри 12 викладачів, з них академік НААН України Головка В.О., професор Кочмарський В.А., сім доцентів: кандидати вет. наук: Савенко М.М., Северин Р.В., Смолянінов В.К., Іванченко І.М., Гонтарь А.М., Пономаренко Г.В.; Симоненко С.І., три ст. викладачів Стешенко І.І., Малакей О.А., Штагер Г.М., ст. лаборант Назаренко Л.А., лаборант

Терещенко Ж.О., ветлікарі Наймитенко Л.В., Степаненко Н.М., Хорощенко М.В. Наукову ступінь і звання мають 84 % викладачів.

Сучасний склад кафедри епізоотології та ветеринарного менеджменту. Зліва направо: Пономаренко Г.В., Штагер Г.М., Смолянінов В.К., Симоненко С.І., Іванченко І.М., Северин Р.В., Хорощенко М.В., Головко В.О., Назаренко Л.А., Стешенко І.І., Терещенко Ж.А., Гонтарь А.М., Савенко М.М.

На кафедрі створена навчально-наукова лабораторія генетично-молекулярних методів дослідження ім. П.І. Вербицького (директор Северин Р.В.), де студенти на практичних заняттях освоюють практичні навички з сучасних методів діагностики інфекційних захворювань сільськогосподарських тварин та птиці на новітньому лабораторному обладнанні (ПЛР, ІФА, люмінесцентна мікроскопія).

У лабораторії також проводяться практичні заняття зі слухачами Інституту післядипломної освіти з епізоотології і лабораторної справи. Лабораторія відповідає вимогам типового проекту, має необхідне сучасне спеціальне обладнання і приміщення для проведення бактеріологічних і вірусологічних досліджень.

Студенти ФВМ на практичних заняттях з лабораторної справи

Зав. лабораторією Северин Р.В. демонструє студентам методику постановки ПЛР.

Аспіранти, студенти, магістранти при виконанні дисертацій, дипломних і магістерських робіт окремі дослідження проводять у цій лабораторії.

Перспективи подальшого розвитку кафедри мають такі напрямки: підготовка магістрів та кандидатів ветеринарних наук через магістратуру та аспірантуру при ХДЗВА; удосконалення кваліфікації лікарів-епізоотологів, лікарів-інфекціоністів; надання науково-консультативної допомоги з питань епізоотології власникам – як юридичним, так і фізичним особам; розширення зв'язків з кафедрами епізоотології та епідеміології в Україні і за кордоном для створення спільних навчально-методичних програм; рух у напрямку загальноєвропейської інтеграції навчальних програм з інфекційного блоку.

Завідувач кафедри

(підпис)

Головко В.О.